

ר' עובדיה מברטנורא

אין לפסין תורת מחיצה: באר היחיד. נמי שרי, דבאר מים חיים הן והא לא פסקי מיא: לכאר הרבים. דאיכא תרתי למעליותא. וכן הלכה. ואין מותר למלאות מים ולהוציא מן הבאר על ידי פסי ביראות אלא כדי להשקות בהמתן של עולי רגלים ובא"י בלבד. אבל להוציא מים כדי לשתות האדם עצמו אסור, אלא יורד לבור ושותה או עושה מחיצה גבוהה עשרה טפחים: ה ועוד א"ר יהודה בן בבא. משום דאמר חדא לחומרא גבי פסין, דאמר אין עושין אותן אלא לכאר הרבים. והשתא קאמר חומרא אחרייתא דאף במוקף לדירה לא שרי טפי מבית סאתים, משום הכי תנא ועוד: שומירה.

ובאר של הרבים, ובאר של היחיד שמימיהם נובעים ואינם עשויים להיפסק בשבת - עושין להן פסין כדי לשאוב מהם מים בשבת להשקות את הבהמות, אבל לבור היחיד שעשויים מימיו להיפסק בשבת, אין עושין פסים, אלא עושין לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים סביבו, דברי רבי עקיבא.

רבי יהודה בן בבא* אומר: אין עושין פסין אלא לכאר הרבים בלבד, ולשאר - לבור הרבים ולבאר היחיד, וכל שכן לבור היחיד עושין חגורה - מחיצה שלמה גבוהה עשרה טפחים¹⁷:

משנה ה

ועוד חומרא נוספת אמר רבי יהודה בן בבא: הגנה שמגדלים בה ירקות והקורפף - שטח מגודר מחוץ לעיר המשמש לאיחסון שהן גדולים עד שטח של שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים שהוא כחמשת אלפים אמה מרובעות, כשטח חצר המשכן, (כ-1,152 מ"ר) מקפת גדר גבוה עשרה טפחים - מטלטלין בתוכה בשבת, ובלבד שיהא בה - בגינה או בקרפף שומרה -

ביאורים והרחבות

17. פירוש: בור הוא מקום כינוס מים, אבל אין מימיו נובעים. באר - מימיה נובעים. כמבואר לעיל, חכמים התירו פסי ביראות רק לצורך בהמות של עולי רגלים, אך כל זמן שאין שם מים - אין לפסים תורת מחיצה. לדעת רבי עקיבא אין עושים פסים לבור היחיד, שיש בו שני חסרונות: א. מימיו אינם נובעים ועלולים להפסק בשבת. ב. אם יפסקו המים, אין מי שיזכיר לבעל הבור שאסור לטלטל בין הפסים. אולם, כאשר יש רק חסרון אחד מותר לעשות פסי ביראות. אולם לדעת רבי יהודה בן בבא רק בבאר הרבים הותרו פסי הביראות, ששתי מעלות יש בה: א. מימיה נובעים ואין חשש שיפסקו בשבת. ב. היא של רבים ויזכירו זה לזה. בגמרא (כג, א) למדין בשם שמואל, שהלכה כרבי יהודה בן בבא, ולא הותרו פסי ביראות אלא לכאר מים של רבים בלבד.

רבי יהודה בן בבא היה תנא דבור השלישי, מחכמי יבנה. היה חברו של רבי יהודה בן בתירא, החולק עמו בהלכה. היה חסיד גדול עד שאמרו: כל מקום שאמרו "מעשה בחסיד אחד" - או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה בר אלעאי (בבא קמא קג, ב). בסוף ימיו החלו גזירות אדריינטוס וכששמע על מותו של רבי עקיבא ביקסרין עמד וחגר שק, בכה ואמר: אחינו ישראל שמעונו, לא נהרג רבי עקיבא על הגזל, ולא על שלא עמל בתורה בכל כחו, לא נהרג רבי עקיבא אלא למופת (מסכת שמחות ח, ט). ואף הוא היה מהרוגי מלכות, כדגריסין בסנהדרין (יג, ב): אמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותו האיש לטוב, ורבי יהודה בן

ר' עובדיה מברטנורא
סוכת שומרים. דאע"ג דהוקף
לדירה, בית סאתים הוא דשרי,
טפי לא: סמוכה לעיר. דהואיל
וקרובה לביתו דעתו להשתמש
בה תמיד וכמוקף לדירה דמי:
וכלכד שתהא שבעים אמה
ושירים על שבעים אמה
ושירים. ולא יותר. ות"ק נמי
דלעיל דאמרו לו לא אמרו בית
סאתים אלא לקרפף ולגינה
אבל אם היה דיר או סהר או
חצר וכו' כר' עקיבא קאמר,
דאיכא דאיכא בית דירה אפילו
טובא נמי, וכשלא הוקף לדירה
בית סאתים. ומאי בנייהו,
אמרין בגמ' דאיכא בנייהו
דבר מועט שבית סאתים יותר
על שבעים אמה ושירים
רבעים, ות"ק שרי בבית
סאתים שלמים, ולר"ע ע' אמה
ושירים על ע' אמה ושירים
ותו לא. וכיצד ידענו דבית

סוכת שומרים או בית דירה לבעל הבית, אף על
פי שגר שם רק לעתים רחוקות, או שתהא סמוכה
לעיר תוך אלפיים אמה, שהוא תחום שבת, שבכגון
זה רגיל בעל הבית ללכת לשם בשבת ולטייל, והרי
זה כאילו דר שם. רבי יהודה בן בבא סובר, אפילו
שטח שהוקף לדירה, אין מטלטלים בו אם שטחו
גדול מבית סאתיים.

רבי יהודה אומר: אין צורך שיהא בה שומרה או
בית דירה, אלא אפילו אין בה אלא בור ושירה
שוחה, ומשמשים לכינוס מי גשמים ומערה
להסתופף תחתיה - מטלטלין בתוכה שדי בהם
כדי להוכיח שלצורך אדם הוקפה.

רבי עקיבא אומר: אפילו אין בה אחת מכל
אלו - לא שומרה ולא בית דירה ולא שיח ומערה
- מטלטלין בתוכה בשבת, ובלבד שיהא בה
שבעים אמה ושירים על שבעים אמה
ושירים ולא יותר¹⁸.

סאתים יותר על ע' אמה ושירים רבעים, דהא אמרין בגמרא וכמה הן סאתים כחצר המשכן,
וחצר המשכן כתיב ביה (שמות כז) אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים ודרשינן מאי
חמשים בחמשים, אמרה תורה טול חמשים שארכו יתר על רחבו וסבב נ' הנותרים לשיעור שבת,

ביאורים והרחבות

18. בגמרא אמרו שדעת רבי עקיבא (שמותר לטלטל בגינה ובקרפף אם הם שבעים אמה ושירים
על שבעים אמה ושירים) קרובה לדעת חכמים במשנה ג, שאמרו "לא אמרו בית סאתיים אלא
לגינה ולקרפף", וההבדל ביניהם בשיעור מועט, שלדעת רבי עקיבא צריך שהשטח יהיה ריבוע
של שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים, כגון שבעים אמה ו-2/3 אמה על שבעים
אמה ו-2/31 אמה (שהם 4,993 אמה ו-7/9 אמה), אך אם השטח הוא בית סאתיים (5,000 אמה
מרובעות) אסור לטלטל בו. אך לחכמים הנ"ל מותר לטלטל אף בבית סאתיים שלם.

בבא שמו, שאילמלא הוא... בטלו דיני קנסות מישראל. שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל,
שכל הסומך יהרג, וכל הנסמך יהרג, ועיר שסומכין בה תיחרב, ותחומין שסומכין בהן יעקרו. מה עשה
יהודה בן בבא? הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות, ובין שני תחומי שבת בין
אושא לשפרעם, וסמך שם חמשה זקנים. ואלו הן: רבי מאיר ורבי יהודה ורבי שמעון ורבי יוסי ורבי אלעזר
בן שמוע. רב אויא מוסיף אף רבי נחמיה. כיון שהכירו אויביהם בהן, אמר להן: בניי, רוצו! אמרו לו: רבי,
מה תהא עליך? אמר להן: הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכים. אמרו לא זזו משם עד שנעצו בו
שלוש מאות לונביאות של ברזל ועשאוהו ככברה. כשמת אמרו בסנהדרין (יא, א): ואף על רבי יהודה בן
בבא בקשו לומר (בהספד) הי חסיד הי עניו, אלא שנטרפה שעה, שאין מספידין על הרוגי מלכות.

ר' עובדיה מברטנורא

דהוו להו ע' אמה וד' טפחים מרובעים. כיצד, עשה מהם ה' רצועות של עשר אמה רוחב ואורכן חמשים, תן אחת למזרחה ואחת למערבה, הרי רחבה ע' וארכה ג', שים אחת לדרום ואחת לצפון הרי שבעים על שבעים אלא שהקרנות פגומים לכל קרן וקרן עשר על עשר מפני התוספת שהוספת, טול מן הרצועה החמישית ארבע חתיכות של עשר [על עשר] ושים לארבע קרנות ונתמלאו, טול עשר על עשר הנותרים שהם ששים טפחים [על ששים טפחים] ועשה אותם רצועות של שני טפחים, הרי שלשים רצועות אורך כל אחת עשר אמות, שהן שלש מאות אמה, תן שבעים לכל

רבי אליעזר אומר: אם הנה ארפה של הגינה יתר על רחבה אפלו אמה אחת אף על פי שאין שטחה יותר מבית סאתיים - **אין מטלטלין בתוכה** שלדעתו צריך שיהיה השטח רבוע, ארכו כרחבו.

רבי יוסי אומר: אפלו ארפה פי שניים ברחבה כחצר המשכן, שהיתה מאה אמה אורך על חמישים אמה רוחב - **מטלטלין בתוכה:**

משנה ו

אמר רבי אלעאי*: שְׁמַעְתִּי מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאֶפְלוּ הִיא - הגינה (או הקרפף) גדולה כבית פור - שטח שאפשר לזרוע בו כור תבואה, היינו 30 סאה (75,000 אמה מרובעות) מותר לטלטל בה, הואיל ויש לה מחיצות, אף על פי שלא הוקפה לדירה.

וכן שמעתי ממונו - מרבי אליעזר: **אנשי חצר**

רוח הרי שבעים [אמות] וד' טפחים על שבעים אמות וד' טפחים, אלא שהקרנות פגומים על טפחיים, ונשארו בידך כ' אמה טול מהם ח' טפחים ושים לקרנות ונתמלאו, ונשארו בידך י"ח אמות וד' טפחים אורך ברוחב טפחיים והיינו דבר מועט, שאם באת לחלקן ולהקיף אין מגיע תוספת לרוחב שני שלישי אצבע דהא בעי למעבד מינה רצועות של רפ"ג [אמות] אורך להקיף הד' רוחות. כך מצאתי פירוש שטה זו בפירושי רש"י ונכון הוא. והרמב"ם בקש חשבונות רבים ולא ירדתי לסוף דעתו. ובמה שאמר רבי עקיבא אפילו אין בה אחד מאלו מטלטלים בתוכה, הלכתא כותיה. אבל במאי דפליג אהכמים דאמרו לו דלעיל וסבר דשבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים ותו לא, בהא הלכה כחכמים. דבבית סאתיים כחצר המשכן שרי, שהוא דבר מועט יותר על ע' אמה ושיריים רבועים: אם היתה ארכה יותר על רחבה. ואע"ג דמיעט רחבה והוסיף על ארכה ואין ככולה אלא בית סאתיים, אין מטלטלין, דמרובע הוא דשרו רבנן היכא דלא הוקף לדירה. והלכה כר' יוסי דפליג אדרבי אליעזר ולא בעי מרובעות: **ו אפילו היא כבית כור.** אפלוגתא דלעיל קאי אגינה וקרפף: אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב. ולמחר בטל רשות

רבי אלעאי היה תנא בדור השלישי, אביו של רבי יהודה. כאן זה המקום היחיד שהוא מוזכר במשנה. היה תלמידו המובהק של רבי אליעזר הגדול, מסופר עליו (סוכה כז, ב): מעשה ברבי אלעאי שהלך להקביל פני רבי אליעזר רבו בלוד ברגל (יום טוב ראשון, והלך אצלו מערב יום טוב). אמר לו: אלעאי, אינך משובתי הרגל (הואיל ולא עמדת בביתך אצל אשתך)? שהיה רבי אליעזר אומר: משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל, דכתיב "ושמחת אתה וביתך". כשרכב רבן גמליאל על החמור מעכו לכזיב, הלך אחריו רבי אלעאי (עירובין סד, ב). בגמרא עירובין (סה, ב) מצינו מאמר חשוב משמו, **אמר רבי אלעאי: בשלשה דברים אדם ניכר** (אם הגון הוא), בכוסו (אם דעתו מיושבת עליו), ובכיסו (כשנושא ונותן עם בני אדם, אם באמונה הוא עושה), ובכעסו (שאינו קפדן יותר מדאי), ואמרי ליה אף בשחקו.

שְׁשִׁיבָה אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עֶרֶב - שלא נתן חלקו בעירוב החצר, והרי הוא אוסר על כל שאר הדיירים להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר, אם בשבת ביטל את רשותו שבחצר לשאר הדיירים, אזי **בֵּיתוֹ אָסוּר מִלְּהִכְנִיס וּמִלְּהוֹצִיא לוֹ** - ואף על פי שמותר לו כעת להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר, משום שנעשה כאורח אצלם, מכל מקום אסור לו להכניס ולהוציא מביתו לחצר, שלא יהא נראה כאילו חוזר בו מביטולו ומחזיק שוב בחצר, **אֲבָל לָהֶם מִתֵּר** להכניס ולהוציא מביתו, שאומרים שכשביטל להם רשותו שבחצר ביטל להם גם רשות ביתו.

וְכֵן שְׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ - מרבי אליעזר שִׁיּוּצְאִין ידי חובת מרור **בְּעֶקְרֵבְנִין** - מין עֶשֶׂב בַּפְּסָח. **וְחֹרְתִי עַל כָּל תְּלִמִּידָיו** של רבי אליעזר **וּבִקְשָׁתִי לִי חֵבֵר** שיאמר ששמע את שלושת ההלכות הללו, **וְלֹא מִצָּאתִי**:

פרק שלישי

במה מערבין

משנה א

בְּכָל מִינֵי מִזוֹן מְעֶרְבִין עירובי תחומין **וּמִשְׁתַּתְּפִים** שיתופי מבואות¹⁹, **חוּץ מִן הַמַּיִם**

ר' עובדיה מברטנורא חצרו לחביריו, שהיה אוסר עליהן מלהוציא מבתיהן לחצר, שהחצר ברשות כולן וחלקו אוסר עליהן. הואיל ובטל רשות חצרו בטל אף רשות ביתו, אע"פ שלא פירש ונעשה אורח אצלם לפיכך אף ביתו מותר להם. אבל אסור לו להכניס ולהוציא מביתו לחצר, אע"פ שהוא מותר להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר כשאר כל אדם הנכנס לבית חברו שמותר לו להוציא מבית חברו לחצר, דהא רשותא דחד הוא, מ"מ מביתו אסור הוא להוציא. ולא אמרינן כיון דבטל להו רשות ביתו הרי ביתו כבתיהם, דבשעה שמוציא מביתו לחצר חוזר ומחזיק ברשותו הוא ואוסר עליהן, כדתנן בהדר עם הנכרי [לקמן פ"ו מ"ד], מי שנתן רשותו וחוזר והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אוסר: שיוצאים בעקרבינן בפסח. משום מרור. ועקרבינן, ירק שעלין שלו דומות לעקרב. ואני שמעתי סיב הגדל סביבות הדקל: ובקשתי לי חבר. לג' דברים הללו אם שמע מפיו, ולא

מצאתי. ואין הלכה כאחד מהן. דגבי גינה וקרפף לא שרי טפי מבית סאתים. ואנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ובטל רשותו ולא בטל ביתו אף להם אסור ביתו, אבל מבתיהם לחצר מותר. ועקרבינן לאו מרור הוא ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח: **ג** **א** ככל מערבין. עירובי תחומין. דאילו עירובי חצירות אין מערבין אלא בפת. והאי בכל דתנן במתניתין, לאו דוקא, כדאמרינן בגמרא אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ, דהא הכא תנן בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח, ואיכא נמי כמהין ופטריות דאין מערבין ולא משתתפים בהם דלאו מזון נינהו, כמו מים ומלח: ומשתתפים. שתופי מבואות: הכל נלקח בכסף מעשר. כדכתיב (דברים יד) ונתת

ביאורים והרחבות

19. **הקדמה**: אסרו חכמים לטלטל מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים, וכן מן החצרות אל המבוי ומן המבוי אליהן. אך תיקנו חכמים "עירובי חצרות", להתיר את הטלטול מן הבתים לחצר, וכן "שיתופי מבואות", להתיר את הטלטול מן החצרות למבוי. ה"שיתוף" נעשה על ידי השתתפות כל החצרות שבמבוי במזון בשיעור מסוים והנחתו באחת החצרות או באחד